

Atyám és gazdám

PAOLO ÉS VITTORIO TAVIANI FILMJUKRŐL

A Taviani testvérek azon olasz filmművészek közé tartoznak, akiket a film világában már régen mint jelentős egyéniségeket tartanak számon. Mégis első kiugró sikerüket, mely méltán övezte nevüket világhírré, csak tavaly szerezték, amikor a Cannes-i fesztiválon *Atyám és gazdám* című filmjükkel ők nyerték el a nagydíjat. (A filmet hamarosan nálunk is bemutatják.)

Nagyon fiatalon kezdték alkotói tevékenységüket. Mindketten egy Pisa melletti kis toscanai faluban, a festői szépségű San Miniatóban születtek. Paolo 1929-ben, Vittorio 1931-ben. Húsz esztendősek sem voltak, amikor a háború befejezése

után Valentino Orsinival vándorszínész társulatot alakítottak. Ez az együttes terjesztette ki működésük körét a film területére. Majd egy évtizedig — 1954 és 1963 között — dokumentumfilmeket készítettek. 1963-ban jelentkeztek első játékfilmjükkel, az *Égetni való emberrel*, amely egyben Gian Maria Volonté színészi feltűnésével is egybeesett. Azóta hét játékfilmet készítettek. Közöttük ismertek *A skorpió jegyében* (Volonté és Lucia Bosè közreműködésével) 1969-ben, majd 1974-ben Marcello Mastroiannival és Lea Massarival az *Alonsanfánt*. Az *Atyám és gazdám* 1977-ben készült.

A Taviani testvérek elkötelezett.

A Taviani-fivérek

Omero Antonutti az apa szerepében

kombattáns baloldali művészek. Világnézetük a marxizmus. Jellegzetes megtestesülései azon alkotónak, aki nemcsak elemezni és magas művészi szinten ábrázolni kívánja a világot, hanem meg is akarja azt változtatni. Az alábbiakban részleteket közlünk abból az interjúból, amely Paolo és Vittorio Tavianival az olasz televízióban készült, és amelyet a Rivista del Cinematografo című lap publikált.

— Az első kérdés: mi készítette a szerzőket a témaválasztásra?

— Eddig — válaszolták — filmjeink végső konklúziója az volt, hogy a fennálló társadalmi rendet meg kell változtatni. Most olyan témát kerestünk, amelyben a változás, ha kicsiben is, realizálódik. Az eredmény nem a jövő hipotéziseként jelentkezik, hanem, minden ellentmondásával, már a jelenben.

— Miről szól a történet?

— Egy szardíniai pásztorról, aki húszéves koráig teljes magányban él és analfabéta. Elszigetelten tölti napjait a hegyekben, nyájával. El-

Fabrizio Forte (a főhős gyerekkorában)

különítve családjától. Kirekesztve az iskolából, sőt faluja közösségéből is. Atyja törvényszerűen eszköze ennek a brutális elkülönítésnek. A némaság gyermeke azonban föllázad apja ellen, aki egyben gazdája is. Egymaga elkezdi tanulni, végül egyetemi végzettségre tesz szert a nyelvészetben és megírja élete történetét. Ez a pásztorember ma harminchat esztendősen. Neve: Gavino Ledda.

Amikor ezt a történetet először hallottuk, legjobban az ragadott meg, hogy a pásztorfiú a nyelvészet iránt érdeklődött. A szó meghódítása izgatta, mert a hang, számára lázadást jelentett, fegyvert a némaság megtörésére. A némaságtól a kommunikációig — ez lehetne a filmünk alcíme. A némaság, mint pszichizitás és a kommunikáció, mint jelenlét a közösségben, hogy az ember megtalálja saját azonosságát és egyben változtasson a dolgokon. Ez a téma egyébként mindig központi gondolata volt filmjeinknek.

— *A történet tehát egyedi, utalásai azonban általánosak.*

— Ez annyira így van, hogy több szardíniai pásztor azt mondta nekünk, ezt a történetet nem Gavino írta, hanem ők maguk, saját életükkel. Nemrég az olasz sajtóban meg is jelent egy meghökkentő hír arról, hogy egy tizenöt éves pásztorgyerek magánya kétségbeesésében öngyilkosságot követett el. Az élet tehát negatív formában produkálta azt, amit Gavino pozitív irányban élt meg és írt meg.

— *Ez tehát az önök kapcsolata Gavino Ledda történetével. De vajon hogyan viszonyulnak az általa írott műhöz? Mi a viszony az irodalom és a film között?*

— A történettel először újsághír formájában ismerkedtünk meg. Ez keltette fel bennünk a film lehetőségének gondolatát. A könyvet elolvassva azonban elcsüggedtünk. Ez az irodalmi mű ugyanis — egyike a legszebbeknek, amit az utóbbi időben olvastunk —, a maga művészi értékével annyira teljes, hogy úgy éreztük, rabjaivá válunk, nem tudunk semmit hozzáadni.

— *Itt merült fel a filmnyelv, mint kifejezőeszköz?*

— Valóban ez történt. Számunkra ez volt a legizgalmasabb alkotói probléma. Más az irodalmi nyelv és más a filmnyelv. Ha életre akarunk kelteni egy jelentős művet és meg akarjuk teremteni annak speciális filmszerű kifejezési formáját, akkor mindent előlről kell kezdeni. Ízekre kell szednünk az irodalmi formában megjelenített művet, visszanyúlni alkotóelemeihez, az eredeti anyagokhoz, azokat újrafogalmazni a film nyelvén. S mivel meggyőződésünk szerint a nyelv a személyiség kifejezője, konkrét esetben ez azt jelentette, hogy egyszerre kellett találkoznunk és ütköznünk Gavino Leddával, az íróval és emberrel. Hónapokig éltünk Szardíniában réteken, legelőkön, hegyek között, pásztor-kunyhókban. Rögzítettük a látottakat, közvetlen, eredeti élményeket

Saverio Marconi (felelőskorában)

Saverio Marconi

szereztünk, és ezek alapján alkottuk meg újra Gavino Ledda történetét.

— *Mit akartak kifejezni műveikkel?*

— Azt, hogy a magány, az elszigeteltség, az elkülönítettség az önkényuralom műve, amelyet az embernek meg kell törnie, ha nem akarja megtagadni önmagát. Mennél magányosabb az ember, annál parancsolóbb a szükségyszerűség, hogy egy kollektíva, saját osztálya tagjaként ismerjen önmagára. Ez Gavino történetének lényege: a némaság elutasítása.

— *Munka közben milyen kapcsolatot alakult ki önök és Gavino között?*

— Kapcsolatunk alapja a kétféle nyelvezet autonómiájának kölcsönös elismerésén nyugodott. A forgatás

előtt hosszan beszélgettünk Gavinoval. Ezek a beszélgetések talán többet jelentettek filmünk számára, mint maga a könyv. Azután elmondottuk neki a jelenetsort, amelyből láthatta, hogy filmünk, életét és művét az ihlet szabad forrásaként kezelte. Amikor pedig elkezdtünk forgatni, ő elmerült a saját munkájában, mi pedig a magunkéban. Hadd eievenítsünk fel ezzel kapcsolatban egy epizódot. Amikor először találkoztunk Gavinoval otthonában, a konyhában hófehér abrosz borította az asztalt. Egyikünk fel akarta emelni és ekkor Gavino így szólt: „Ne! Alatta hevernek következő könyvem lapjai. Ne bolygassuk! Amikor dolgozom, magamba fordulok.” Ugyanez történt a film forgatása és vágása közben. Gavino tisztelettel, diszkréten és szemérmesen kiterjesztette fehér abroszát a mi munkánkra is.